

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

1 november 2015

Kära systrar och bröder,

Den gångna månaden fick jag under några dagar möjligheten att för första gången besöka den grekiska "klosterrepubliken" Athos. En sällsam och märklig upplevelse, som jag kommer att berätta mer om i nästa utgåva av tidskriften Pilgrim. Låt mig här endast antyda ett par saker.

Athos är den nordligaste av tre grekiska uddar som sträcker sig ut i Egeiska havet, och även om den inte är en ö når man den som besökare endast med båt. Det finns visserligen en väg, men denna är avstängd för all persontrafik. Athos är självstyrande, "parlamentet" utgörs av 20 personer: abbotarna för de 20 kloster som finns på detta landområde. Från administrationsbyggnaden i den lilla centralorten dit pilgrimerna anländer utfärdas visum, som hämtas ut i hamnstaden Ouranoupolis varifrån båten går. 150 pilgrimer tillåts komma till Athos dagligen, varav 10 protestanter(!).

Det bergiga landskapet gör terrängen svårframkomlig. Själva berget Athos – i traditionen kallat "det heliga berget" – reser sig 2 063 meter över havet. På och omkring detta har klostren byggts upp under tusen år, och pilgrimerna vandrar mellan klostren eller kan i dag färdas i enkla minibussar på odugliga vägar.

Det är mycket som är speciellt på Athos, inte minst det faktum att här möter man endast män – inga kvinnor, inga barn. Kvinnor har inte haft tillträde till detta område så länge klostren funnits här, och endast manliga pilgrimer är därför tillåtna. Klostren har samtidigt mycket olika karaktär, somliga med så stor misstänksamhet mot protestanter och katoliker att dessa endast får stå i dörröppningen när gudstjänsterna firas. Andra är öppnare och mer generösa, och inbjuder oss att vara en del av nattens liturgier.

Utan tvekan är det gudstjänsterna som lämnar de djupaste intrycken. Den ortodoxa liturgin är en ikon av himlen, något som redan själva kyrkan vittnar om, både till det yttre och till det inre. Här bevaras en ursprunglig utformning av kyrkorummet, som innebär att det rum där altaret är placerat – koret – är dolt bakom en ikonvägg, ikonostasen. Altarrummet symboliserar himlen medan kyrkans skepp är jorden. När bordet dukas och eukaristins gåvor tillreds på altaret, bakom ikonostasen, avbildas hur nattvarden är en himmelsk måltid. Genom en port i ikonväggens mitt, den så kallade kungsporten, bärs gåvorna ut till församlingen vid gudstjänstens slut. Därmed åskådliggörs med all tänkbar tydlighet hur Kristus är den som inbjuder oss till den himmelska festen medan vi ännu befinner oss på jorden.

Men inte bara eukaristins gåvor förvaras bakom ikonostasen. Även Skriften, i form av en guldprydd evangeliebok, finns där. I den del av den ortodoxa gudstjänsten som kallas *Lilla intåget* bärs evangelieboken från altarrummet ut i församlingen. Genom dessa handlingar åskådliggörs enheten mellan Skriften och nattvarden. Genom Ordet och eukaristin kommer Kristus oss till mötes och vi tar emot honom som är fullheten av Guds närvaro i världen.

***

Denna enhet mellan Skriften och eukaristin kan inte nog betonas. Här finner vi också grunden för en "bibelsyn", ett förhållningssätt till Skriften, som jag vill uppmuntra till. Gudstjänsten avslöjar allt, brukar vi säga. Fångat i det klassiska uttrycket *Lex orandi, lex credendi*, med innebörden att bönen, och därmed gudstjänstens, språk är det primära språket. Så som vi ber och firar gudstjänst, sådan blir vår tro. Och, bör tilläggas, sådana blir våra liv. Det är också därför vi borde oroa oss mer än vi kanske gör när kyrkorum börjar likna Finlandsfärjor och gudstjänster lånar drag från mediernas pratpoddar. Inget fel med de senare, de har sin plats, men en gudstjänst är något annat. Och det vore naivt att tro att det sätt på vilket vi uttrycker vår gudstjänst inte också påverkar det sätt på vilket vi vördar och närmar oss Gud, och därmed vår gudsbild.

Något jag sätter stort värde på i vårt kapell i Bjärka-Säby är en till synes så enkel sak som att *ambon* och *altaret* båda är placerade centralt i kyrkan, i linje med varandra. Redan här uttrycks enheten mellan bibel och nattvard. Ambon är den läspulpet från vilken Bibeln läses i gudstjänsterna. I tidebönerna sker det tre gånger dagligen i vårt kapell. I morgonbönen lyssnar vi till den gammaltestamentliga läsningen och evangeliet, och i aftonbönen till dagens epistel. När söndagens mässa firas innehåller denna likaså tre läsningar, och då hålls även predikan från ambon. Samma placering hör till det karaktäristiska i den stora klosterkyrkan i Bose, och har där gjorts mycket medvetet med tanke på att man finns i en tradition, den romersk-katolska, där Ordets gudstjänst under perioder har betraktats som enbart ett preludium till eukaristins gudstjänst, som då uppfattats som gudstjänstens höjdpunkt. Denna obalans kom Andra Vatikankonciliet att göra upp med, och det framhålls i konciliedokumentet att "i liturgin är Kristus närvarande genom sitt Ord, eftersom det är han själv som talar när den heliga Skrift läses i gudstjänsten".

I praktiken har det dock inte alltid slagit igenom, något som kritiserats av Boses prior, Enzo Bianchi, som skriver: "En åtskillnad mellan eukaristin och Ordet har tyvärr levt kvar efter konciliet, tillsammans med föreställningen att eukaristin förmedlar nåden medan Bibelns ord endast ger undervisning som förbereder församlingen att ta emot sakramentet." Och han tillägger att om Guds ord i sig inte ses som ett sakrament som förmedlar Guds kraft och nåd, utan enbart ett ord som kommunicerar sanning och lära, "då blir det inte mer än ett ord om Gud och ett preludium till det eukaristiska firandet". Enzo Bianchi fastslår så den övertygelse som han själv kommit att bli en av de viktigaste företrädarna för i vår tid: "Vi måste vara tydliga när det gäller detta: Kristi närvaro är *densamma* i Guds ord och i eukaristin."

***

"Är Bibeln en bok?" Vi kunde lika gärna fråga oss: "Är eukaristins gåvor bröd och vin?" Svaret måste vara "ja" – och "nej". Bibeln är inte en bok i den meningen vi vanligen talar om en bok: en text mellan två pärmar – eller på en skärm – som vi läser för att lära oss något, bli bildade eller underhållna. Jo, Bibeln är det också. Men om vi nöjer oss med det svaret blir Bibeln inte mer än en bok som innehåller ord *om* Gud. Den tillmäts inte sakramental närvaro: en bok som förmedlar det levande Ord genom vilket allting är till och som blivit människa i Jesus Kristus. På samma sätt med eukaristins bröd. Självfallet är det ett vanligt bröd, bakat på rent mjöl, vatten och jäst, som bryts på altaret. Men nöjer vi oss med det, förnekar vi eller går miste om nattvardens sakramental dimension: i detta bröd ger Gud sig själv åt oss. När brödet ges oss är det Kristi kropp som läggs i våra kupade händer. Vi hör orden "Kristi kropp, för dig utgiven" och svarar "amen", uttrycket för vår tro att allt detta är sant.

Kristi närvaro är densamma i Skriften och i eukaristin. Båda skänker i lika hög grad *kommunion* med Kristus. Om vi ser hur eukaristin och Bibeln hör hemma inom samma sakramentala sfär, får vi inte bara en "hög" syn på nattvarden. Vi får en bibelsyn där Gud ger oss sitt levande Ord i vårt umgänge med Bibelns text. En sakramental förståelse av Bibeln innebär att den inte bara pekar på och undervisar om Kristushemligheten, den förmedlar denna hemlighet.

Här rör vi vid ett förhållningssätt till Bibeln som jag önskar ska vara vägledande för oss som kommunitet, både i våra gudstjänster och i vår personliga läsning. När läsningen av Guds ord i liturgin blir en sakramental händelse sker varje gång detsamma som hände i Nasarets synagoga och som Jesus satte ord på när han sa: "I dag har detta skriftställe gått i uppfyllelse inför er som hör mig."¹ Detta får sin förlängning i vår personliga *lectio divina*, som vår regel uppmuntrar oss att praktisera. Men för att denna andliga praktik ska bli en livgivande händelse måste vi våga placera Bibeln sida vid sida med eukaristin. I likhet med eukaristin är Bibeln sakramental även till sin struktur. Den har in yttre och en inre sida. Mötet med det levande Ordet förutsätter att vi rör oss från den yttre betydelsen till den inre meningen. Kyrkofäderna hade många uttryck för detta: att gå från bokstaven till anden, att avlägsna skalet för att nå kärnan, att söka frukten i lövverket. Det innebär inte att vi överger den yttre, uppenbara innebörden för att skapa en ny och annan mening utan att vi tränger in i textens eget djup och upptäcker hur den alltid äger en potential till kommunion, det väntar ett verkligt möte med den som talar till oss. Denna övertygelse utgår från att även bokstaven är inspirerad eftersom det är denna som döljer skatten. Men allt handlar ytterst om att läsa och utlägga Skriften i ljuset av den uppståndne Kristus.

***

Hur kan svarta krumelurer på en boksida föra oss in i Guds närvaro? Det är här *lectio divina* kommer in i bilden. Naturligtvis ligger hemligheten inte i bokstäverna som sådana. Om detta är Bibeln själv nästan brutalt tydlig när den fastslår att "bokstaven dödar, men Anden ger liv." Om vårt förhållande till Bibeln ska bli levande och fruktbart måste vi undvika att se den som ett objekt som ska begripas, och istället närma oss det som ett subjekt att tilltalas och utmanas av. Enkelt uttryckt: Bibeln är *någon* mer än *något*. Om Bibeln kan "fostra till ett rättfärdigt liv", som det heter i Andra Timotheosbrevet, är det inte på grund av dess moraliska eller etiska vägledning. Det kan bara ske genom att Bibeln låter oss träda i relation med någon som formar våra liv. Vi behöver närma oss Bibeln av kärlek, inte för att söka tryggheten i bokstaven. Som Egied van Broeckhoven uttrycker det i sin andliga dagbok: "Den som inte vågar sig på kärleken och inte på Gud, kastar sig på bokstaven." *Lectio divina* är ett sätt att närma sig Skriften, och läsa den, där det inte handlar om att söka förklaringar utan om att bli förklarad. I den bibelläsning som kallas *lectio divina* går vi från att lyssna till att känna till att älska. På den vägen kan det visa sig att vi får en helt "ny" bibel.

Få personer har haft större betydelse för att utveckla en djupläsning av Bibeln än den alexandrinske kyrkofadern Origenes på 200-talet. "Han brann av en flammande kärlek till Guds ord", sa en av hans studenter. Origenes kom att lägga grunden för ett sätt att läsa och tolka Bibeln där bön och läsning är sammantvinnat. Till att börja med talar denne kyrkofader om den attityd vi behöver ha när vi närmar oss Skriften. "Bibeln väntar på sin läsare", är ett intressant uttryck hos Origenes. Och vad slags läsare söker den? Någon som kommer med sin längtan – inte för att "bråka med texten". Det är först när vi verkligen vill lära känna Gud, älska Gud och göra hans vilja, som Bibeln börjar öppna sig. Dess stora syfte är att ge oss en tro

---

¹ Luk 4:21.

– inte en trosåskådning. Johannes skriver i avslutningen av sitt evangelium att han nedtecknat sin berättelse om Jesus "för att ni skall tro ... och för att ni genom att tro skall ha liv i hans namn".²

Hur ska man förhålla sig till svårigheterna i Bibeln? Origenes tar inte lätt på den frågan, men påminner oss om att det egentligen är på samma sätt med de människor vi lär känna. Även hos dem möter vi sådant som kan te sig gåtfullt och svårbegripligt. Sådana "svårigheter" är dock inte skäl att vare sig överge eller avge alltför snabba omdömen om människor. De utmanar oss snarare att lära känna dem bättre. Så är det också med Bibeln. "På trons väg kan du i Bibeln finna storslagna och heliga ting bakom det som du tyckte var ett hinder", skriver Origenes. Men då behöver vi, med Salomo, be om "ett lyhört sinne".³

***

Att betrakta Bibeln som ett subjekt, innebär att jag förväntar mig att bli tilltalad av någon när jag öppnar boken. Bibeln är en bok där Gud talar. I det första förbundet blir Israel ett Guds folk genom att de lyssnar. När Jesus framträder hör vi en röst från himlen uttala orden: "Denne är min älskade son, *lyssna* till honom." Den kristne är per definition någon som lyssnar. Den tidiga kyrkan var övertygad om att Kristi röst hördes i hela Bibeln, och att Kristus därmed var närvarande överallt i Skriften. Den som talar är inte frånvarande, men nära, och genom att lyssna dras vi in i hans närvaro.

Lectio divina kan alltså definieras som lyssnande bibelläsning. Vi läser inte för att försöka förstå vad som utspelade sig i det historiska sammanhang som berättelsen skildrar, utan för att uppfatta Guds viskning till oss i bibeltexten. Vi läser Bibeln för att Bibeln ska läsa oss. För att det ska ske behöver vi lyssna med vårt hjärta. Det sätt att läsa som Origenes tidigt i kyrkan är den främste förespråkaren för – han talar om *theia anagnosis*, andlig läsning – kom att ges en systematisk utläggning av en av medeltidens monastiska fäder, Guigo II, ledare för ett karthusiankloster i Frankrike på 1100- talet. I ett brev till en broder berättar han hur det klarande för honom:

När jag en dag var sysselsatt med att arbeta med mina händer, började jag reflektera över människans andliga övning. Plötsligt kom då för min själ de fyra andliga trappstegen, nämligen läsningen, meditationen, bönen och kontemplerationen. Detta är den stege på vilken munken lyfts upp från jorden till himlen.

Enligt denna beskrivning börjar lectio divina med själva läsningen av texten (*lectio*), den fortsätter med att vi begrundar det vi läst (*meditatio*), något som naturligt väcker bönen till liv (*oratio*), vilket i sin tur öppnar våra ögon så att vi "ser Jesus" (*contemplatio*). Egentligen rör det sig om just det skeende som beskrivs i Lukasevangeliets fjärde kapitel, där Jesu läsning av texten från profeten Jesajas bok leder till att alla "hade sina blickar riktade mot honom".⁴

---

² Joh 20:31.

³ 1 Kung 3:9.

⁴ Luk 4:20.

Karthusianmunken Guigo beskriver det inbördes förhållandet mellan de fyra stegen: "Läsningen söker det saliga livets ljuvlighet, meditationen finner den, bönen utbeder sig den, kontemplationen smakar den." Målet är alltså att *smaka*: "Smaka och se att Herren är god", sjunger vi i Psaltaren.⁵ Eller som det heter i Hebreerbrevet: Ni har "smakat Guds goda ord och den kommande världens krafter."⁶ Tron är en "smak" mer än idé. Smaken av Guds kärlek. Mer än något är *lectio divina* den läsning av Bibeln som öppnar våra ögon för att vi är oändligt älskade av Gud.

***

När vi övar *lectio divina* märker vi alltså hur bön och läsning snart går in i vartannat, de går till sist inte att skilja åt. Redan lyssnandet är bön. Och allt sker "i den helige Ande"! Detta är något Enzo Bianchi betonar när han undervisar. Han kallar *lectio divina* för "en Andeledd händelse", och förklarar att vår läsning behöver föregås av en *epikles*, den liturgiska termen för bönen om Andens nedstigande över församlingen och gåvorna i gudstjänsten. Broder Enzo skriver: "Vi förbereder oss genom att bli stilla, gå ut ur oss själva, och be ... Vi ber den helige Ande öppna vårt hjärtas öga och ge oss insikt i Ordet." Det är Anden som gör levande!

Den bibelläsningssplan – *lektionariet* – som vi följer i våra gudstjänster, och som varje månad finns tillgänglig på kommunitetens hemsida, är också tänkt att användas i vår personliga läsning. Alla kanske inte har möjlighet att läsa samtliga tre texter dagligen, men jag vill gärna uppmuntra oss att läsa och lyssna till den dagliga evangelietexten. Denna är i regel inte längre än tio verser, just för att vi ska kunna läsa den långsamt, helst flera gånger, meditera över den, kanske bära med oss ett ord ur den att idissla under dagen, och låta den leda till bön. Det förutsätter givetvis en viss disciplin – *lectio divina* är en asketisk övning, säger broder Enzo – men så kan den också bli en väg till en kontemplativ livshållning, där de yttre drivkrafterna alltmer får stå tillbaka för en inre drivkraft – Kristus i oss.

Med varmaste brodershälsningar,

---

⁵ Ps 34:9

⁶ Hebr 6:5